

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

'Gelijk hij gecondemneert word mits deezen'. Militaire strafrechtspleging bij het krijgsvolk te lande, 1700 - 1795

Dorreboom, M.L.

Publication date
2000

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Dorreboom, M. L. (2000). *'Gelijk hij gecondemneert word mits deezen'. Militaire strafrechtspleging bij het krijgsvolk te lande, 1700 - 1795*. Cabeljauwpers.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

INHOUD

INHOUD	V
VOORWOORD	IX
I. INLEIDING	1
I.1. <i>De Nederlanden in de achttiende eeuw: een maritieme staat met de noodzaak van een groot leger</i>	1
I.2. <i>Recht en rechtspleging</i>	3
I.2.1. De militaire strafrechtspleging; doel van het onderzoek en begrenzing van het onderzoek in de tijd	3
I.2.2. De juridische basis van het militaire strafrecht tot 1795	5
I.2.3. De toepassing van de militaire strafwetgeving tot 1795	9
I.2.4. Enkele opmerkingen over recht en rechtsvorming in de Republiek	10
I.3. <i>Bronnen en literatuur</i>	12
I.3.1. Literatuur en gedrukte bronnen	12
I.3.2. De archivalia	15
I.4. <i>Tot slot</i>	18
II. HET MILITAIRE EN HET SOCIAAL-CULTURELE MILIEU	20
II.1. <i>De militie van den Staat</i>	20
II.1.1. Vorming, modernisering, strategie	20
II.1.2. Samenstelling van de landstrijdkrachten	23
II.1.3. Oppergezag en opperbevel	27
II.1.4. Het Staatse leger in de achttiende eeuw	28
II.2. <i>Sociaal-culturele verhoudingen</i>	40
II.2.1. De Republiek: een relatief tolerante en breed geschoolde samenleving	40
II.2.2. Sporen van Verlichting	42
III. GRONDSLAGEN VAN MILITAIR STRAFRECHT	48
III.1. <i>Materieel militair strafrecht</i>	48
III.1.1. De articulbrief van 1590 en zijn voorgangers	48

III.1.2.	Het materiële militaire strafrecht in de articulbrief	49
III.1.3.	Enkele opmerkingen over delicten en sancties in de articulbrief	53
III.2.	<i>Het militair-justitieel apparaat</i>	59
III.2.1.	De garnizoenskrijgsraad	60
III.2.2.	De gerigts scholt en het krijgsgerecht in Groningen	62
III.2.3.	De gerigts scholt en het krijgsgerecht te Leeuwarden	65
III.2.4.	Het ontbreken van de gerichts scholt elders in de Republiek	66
III.2.5.	Legerkorpsen met een eigen jurisdictie	67
III.2.6.	De auditeur-militair	67
III.2.7.	Summiere vergelijking van militaire en burgerlijke strafrechtspraak	74
III.3.	<i>Jurisdictie van de Hoge Krijgsraad en de garnizoenskrijgsraden</i>	75
III.3.1.	Ontstaan van de Hoge Krijgsraad	75
III.3.2.	Militaire jurisdictie in het eerste Stadhouderloze Tijdperk (1650-1672)	77
III.3.3.	Herstel van de Hoge Krijgsraad onder stadhouder en kapitein-generaal Willem III (1672)	78
III.3.4.	Uitbreiding bevoegdheden van krijgsraden	82
III.3.5.	Tweede Stadhouderloze Tijdperk (1702-1747)	84
III.3.5.1.	De resolutie van de Raad van State van 9 februari 1703	84
III.3.5.2.	Een jurisdictiekwestie te Breda (1742)	85
III.3.5.3.	Een jurisdictiegeschil te Hellevoetsluis (1747)	87
III.3.5.4.	Kabaal in Den Haag (1721). Inbreuk op de militaire jurisdictie?	89
III.3.5.5.	Belang van de delinquent bij de militaire rechtspraak	92
III.3.6.	Herstel van het stadhouderschap. Willem IV kapitein-generaal van de Unie (1747)	93
III.3.6.1.	Herstel van de Hoge Krijgsraad (1747) en andere bemoeienissen van de stadhouder met de militaire jurisdictie	93
III.3.6.2.	Weigering van het Utrechtse Hof om een militair ter berechting over te leveren aan de garnizoenskrijgsraad (1777)	96
III.3.7.	De Hoge Krijgsraad opgeheven (1783)	100
III.3.8.	De Raad van State opnieuw hoogste militaire rechter (1784)	103
III.3.9.	Het approbatierecht van de Prins gehandhaafd	106

III.3.10. Besluit	106
IV. PROCEDURES	109
IV.1. <i>Procesrecht in de achttiende eeuw</i>	109
IV.2. <i>Militair procesrecht in de achttiende eeuw</i>	114
IV.2.1. Militair tucht- en strafrecht	117
IV.2.2. Hechtenis na arrestatie	119
IV.2.3. De provoost-geweldige	124
IV.2.4. Het verhoor en de zitting van de krijgsraad	128
IV.2.5. De approbatie van het militaire vonnis als voorwaarde van executie	134
IV.2.6. Het appèl als rechtsmiddel	140
IV.2.7. Vrijspraak	144
IV.2.8. De tortuur	146
IV.2.9. Tortuur bij het militaire strafproces	155
IV.2.10. Voortvluchtige militairen; de verstekprocedure	159
IV.3. <i>Gratie: pardon, remissie en abolitie</i>	166
IV.3.1. De Vorst als bron van het recht is ook bron van genade	166
IV.3.2. Pardon en gratie jegens militairen	169
IV.3.3. De Prins en het pardon bij militair strafrecht	173
V. SENTENTIES EN STRAFFEN	179
V.1. <i>Aan lijf of leven gestraft</i>	179
V.1.1. Straffen in de sententies	179
V.1.2. "Totter de doodt na volgt"	179
V.1.3. Schavotstraffen	186
V.1.4. Spitsroeden	190
V.1.5. Militaire detentie en opsluiting	196
V.1.6. Dwangarbeid; de kruiwagenstraf van 1748 voor deserteurs, ad opera publica	204
V.2. <i>De vonnissen van de krijgsraden</i>	208
V.2.1. Commune misdrijven	208
V.2.2. Vermogensdelicten	209
V.2.3. Doodslag en moord	220
V.2.4. Geweldpleging	223
V.2.5. Straatschenderij en vandalisme	227
V.2.6. Seksuele delicten	231
V.2.7. Militaire delicten	232
V.2.8. Kleine militaire delicten	234

V.2.9. Insubordinatie	236
V.2.10. Onwettig ronselen	239
V.2.11. Verlaten van de wachtpost	241
V.2.12. Desertie	244
V.2.13. Façaderechtspraak	257
V.2.14. Poging	264
SLOTBESCHOUWING	273
SUMMARY	290
RESUMÉ	297
BIJLAGEN	
I. <i>Articulbrief van 1590</i>	307
II. <i>Articulbrief van 1705</i>	313
III. <i>Reglement, op de proceduren der militairen in saeken van geringe importantie (1687)</i>	328
IV. <i>Frequentie van delicten: een indicatie</i>	336
V. <i>De strafzaak wegens desertie tegen Johannes Geerling (november 1725)</i>	338
ONGEDRUKTE BRONNEN	351
GEDRUKTE BRONNEN EN LITERATUUR	352
LIJST VAN AFBEELDINGEN	360
PERSONENREGISTER	362
PLAATSNAMENREGISTER	368
CURRICULUM VITAE	370